

Дмитро ШУТЯК¹

ОСОБЛИВОСТІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ МИТНОГО ПОСЕРЕДНИКА ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА ЄС

Досліджуються особливості цивільно-правового регулювання відносин митного посередництва за законодавством України та ЄС. Визначено характерні риси, що відрізняють митне посередництво від подібних інститутів в інших сферах господарювання. Обґрунтовується позиція, що правовідносини, які встановлюються між митними органами та учасниками зовнішньоекономічної діяльності за допомогою участі третьої особи, є видом господарського зобов'язального правовідношення — правовідношення з надання посередницьких послуг. У межах митних правовідносин договори цивільно-правового характеру необхідно розглядати як специфічний спосіб впливу держави на цю сферу суспільних відносин. За допомогою участі митних посередників, між митними органами та учасниками зовнішньоекономічної діяльності встановлюються певні економічні та правові відносини. Зміст митної посередницької діяльності варто визначати через надання послуг, опосередкованих цивільно-правовими договорами, із представництва інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності у відносинах з митними органами, надання митних та супутніх послуг, вчинення юридично значимих дій, які спрямовані на проходження митних процедур. Аналіз законодавства ЄС у досліджуваній сфері дав підстави зробити висновок, що на рівні

¹ головний державний інспектор відділу дистанційного супроводження спецпідготовки, Департамент спеціалізованої підготовки та кінологічного забезпечення Держмитслужби (м. Хмельницький),
shutiak.dmytro@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0002-5520-2991>.

ЄС не лише встановлено загальні кваліфікаційні вимоги до митних посередників, але й викладені принципи, цінності та правила поведінки, що заохочують митних посередників до досягнення високих стандартів професійної етики і належного виконання своїх обов'язків. Зважаючи на специфіку митних посередницьких відносин у ЄС, зроблено висновок, що на рівні ЄС неможливо об'єднати стандарти митних служб, тому до сьогодні доступ до професії митного агента в кожному суб'єкті (державі-члені) підлягає національній юрисдикції з своїми вимогами до кандидатів, до рівня їхніх навичок і знань. Акцентовано увагу, що на національному рівні доцільною є інтеграція окремих елементів правового регулювання митної посередницької діяльності для забезпечення конкурентоспроможності, надання якісних послуг та подолання прогалів у законодавчому регулюванні.

Ключові слова: митне посередництво, митний брокер, митний перевізник, договір про надання послуг, договір купівлі-продажу, договір зберігання на товарному складі, зовнішньоекономічна діяльність.

Сьогодні від ефективності перетину митного кордону може залежати не тільки наповнення бюджету, а й рівень розвитку зовнішньоекономічної діяльності. Розвиток митного обслуговування дуже впливає на можливість досягнення ринкового успіху імпортованих або експортованих товарів. За відсутності сучасного митного обслуговування, особливо у випадках тривалого митного оформлення або неналежного зберігання, товар може повністю або частково втратити свою споживчу цінність, стати неконкурентоспроможним і в результаті виявитися непотрібним покупцеві.

Відносини у сфері митного посередництва регулюються цілим спектром правових механізмів (цивільно-правових, адміністративно-правових, митних). Інструменти цивільно-правового впливу зрівнюють права кожної зі сторін, закріплюють за кожною зі сторін обов'язок дотримання встановленого регламенту під час проходження митних процедур.

Посередництво відоме всій інфраструктурі економіки, але більш поширеним і різноманітним у своїх виявах воно є в торгівлі. Посередницькі правовідносини стають об'єктивно дедалі більш поширеними в господарському обороті та посідають дедалі більш вагоме місце в системі господарських правовідносин, що зумовлюється низкою обставин як юридичного, так і економічного характеру.

Однією з правових форм опосередкування посередницької діяльності є інститут добровільного представництва, який має важливе значення для учасників цивільного обороту, оскільки дає можливість на підставі укладення відповідних договорів із представниками одночасно вчиняти значну кількість правочинів, тим самим розширюючи свою юридичну діяльність. Представництво передбачає участь принаймні трьох осіб: осіб, яких представляють, представника і третьої особи, з якою або стосовно якої представник вчиняє певні дії.

Важливого значення серед митних процедур набувають послуги, які надаються під час переміщення вантажів через митний кордон України. Особливо важливими в цьому контексті є якість та зміст послуг, що надаються, строки їх виконання та оплатність, у зв'язку із чим варто говорити про актуальність визначення цивільно-правового статусу суб'єктів, що надають такі послуги. Досліджувана проблема набуває подвійної актуальності, зважаючи на те, що на сьогодні митне посередництво є досить розвиненим у межах ЄС, що стимулює як країни-члени, так ЄС удосконалювати правове регулювання у цій сфері.

Теоретичні засади діяльності митних посередників неодноразово ставали предметом наукових розвідок у різних сферах таких авторів, як: Л. Андреева, І. Бондаренко, Е. Гвардзинська, А. Дунська, А. Загородній, О. Коробкова, Т. Магнутова, І. Міщенко, С. Мотуренко, Д. Приймаченко, В. Резнікова, В. Самойловська, І. Світлак, Н. Трішкіна тощо. Однак, питання цивільно-правового статусу митних посередників наразі ґрунтовно не було досліджено, зважаючи на комплексність інститут митного посередництва.

Метою статті є визначення особливостей цивільно-правового статусу митного посередника за законодавством України та ЄС.

Спеціальний статус митного посередника — професійного посередника в галузі митної справи — включає підстави набуття такого статусу, особливості правосуб'єктності, в тому числі деліктоздатності. У галузі митної справи з учасниками зовнішньоекономічної діяльності та іншими особами, що переміщують товари через митний кордон, активно взаємодіють суб'єкти, які складають митну інфраструктуру, а також митні посередники. Вони відіграють роль узаконених посередників між особами, що переміщують товари через митний кордон, і митними органами. Їхні взаємини з декларантами та іншими зацікавленими особами (як фізичними, так і юридичними) будуються на договірній основі, що врегульовано на рівні Митного кодексу України [1] та низки інших нормативних актів.

Митне посередництво передбачає делегування низки функцій митних органів, що пов'язані зі специфічною діяльністю у сфері митної справи (заповнення специфічних митних документів, декларування, зберігання), приватним юридичним особам, які за умови дотримання законодавства про конкуренцію створять усі умови для існування сервісного обслуговування фізичних та юридичних осіб, які є суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності з метою надання цілого спектру різноманітних, якісних, дешевих послуг, у тому числі із гарантією швидкого, зручного переміщення через митний кордон України товарів, предметів транспортних засобів [2, с. 37].

Як справедливо зазначається в науковій літературі, необхідність митного оформлення товарів та інших предметів, що переміщуються через митний кордон України, є важливим стримуючим фактором для ефективного здійснення зовнішньоекономічної діяльності [3, с. 10], у зв'язку із чим залучення митних посередників сприяє суб'єктам господарювання виходити на зовнішній ринок та здійснювати таку діяльність [4, с. 803].

Від імені та за дорученням декларанта або інших заінтересованих осіб митний представник здійснює митні операції відповідно до митного законодавства, заповнюючи необхідні документи, представляючи їх у митних органах, пред'являючи товари для митного контролю, здійснює інші дії за погодженням з акредитуючою особою.

Інститут митних посередників націлений на ефективну взаємодію митних органів і приватних суб'єктів, засновану на професіоналізмі та компетентності осіб, які надають посередницькі послуги в межах митного оформлення, митного контролю, обчислення та сплати митних платежів.

Національним митним законодавством названо суб'єктами, що надають посередницькі послуги у сфері митної справи, митних брокерів, митних перевізників, склади тимчасового зберігання, митні склади, вантажні митні комплекси, магазини безмитної торгівлі.

Здійснюючи дослідження послуг у сфері митної справи, І. О. Бондаренко визначає, що такі послуги є діяльністю митних органів, митних установ та організації, а також суб'єктів господарювання, яка спрямована на задоволення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів, що переміщують товари, предмети, транспортні засоби через митний кордон. Ці послуги, на думку автора, є діяльністю у вигляді різноманітних дій, спрямованих на задоволення прав, свобод та інтересів суб'єктів, що здійснюють переміщення товарів, предметів, транспортних засобів через митний кордон України [1, с. 33–34]. Погоджуючись з такою позицією, однак відзначимо, що необхідно відрізнити зміст діяльності митних органів та митних посередників. Зміст діяльності митних органів полягає в реалізації завдань, які визначені ст. 11 Митного кодексу України, а відповідно їхні послуги є адміністративними за своєю природою. Тоді як для митних посередників необхідно виділяти послуги цивільно-правового характеру, якими опосередковуються їхні відносини з володільцями товарів, предметів, тощо, а також ті відносини, що виникають між ними та митними органами в процесі надання таких послуг.

Посередницька діяльність досліджуваних нами суб'єктів є, за своєю правовою природою, підприємницькою, що спрямована на отримання прибутку. Відповідно зміст такої діяльності варто визначати через надання послуг, опосередкованих цивільно-правовими договорами, із представництва інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності у відносинах з митними органами, надання митних та супутніх послуг, вчинення юридично значимих дій, які спрямовані на проходження митних процедур. Серед послуг, які надаються митними посередниками, варто виділити такі: консультування з питань митного законодавства та зовнішньоекономічної діяльності; експертна оцінка документації, яка надається для декларування товарів та транспортних засобів; визначення коду товарів за Українським класифікатором товарів зовнішньоекономічної діяльності; складання зовнішньоекономічних контрактів за умовами замовника; послуги з декларування (заповнення декларацій, документів, складання (заповнення) специфікацій, інвойсів, інших супровідних документів); послуги по роботі з товарами, які знаходяться на зберіганні під митним кон-

тролем на складі тимчасового зберігання або на митному ліцензійному складі (сортування, сушка, маркування тощо); інші послуги.

Для набуття статусу митного посередника відповідному суб'єкту необхідно вчинити низку дій з легалізації своєї діяльності. Так, до прикладу, митним брокером, за національним законодавством, є юридична особа, яка має відповідний дозвіл на здійснення митно-брокерської діяльності на території України [5]. Як зазначає В. Данелюк, митним брокером є суб'єкт підприємницької діяльності, діяльність якого полягає в наданні послуг суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності через посередництво від імені, під контролем, в інтересах і за рахунок суб'єкта митних відносин [6, с. 5]. У свою чергу, О. Коробкова вказує, що митний брокер є посередником між власником вантажу та митними органами [7, с. 3]. Однак варто виділити також позицію Д. Приймаченка, який розглядає митного брокера як учасника митних відносин, який вступає у відносини з фізичними особами для переміщення товарів, предметів і транспортних засобів [4, с. 804]. Таке визначення по суті відповідає визначеній нами цивільно-правовій природі таких відносин.

Перелік вимог до осіб, які виявили бажання здійснювати митно-брокерську діяльність, визначений наказом Міністерства фінансів України від 4 серпня 2015 р. № 693 [5]. За змістом ст. 406 Митного кодексу України дозвіл на провадження митної брокерської діяльності надається ДФС України та Адміністрацією Державної прикордонної служби України. Ті підприємства, що отримали відповідний дозвіл, за вимогами ст. 405 Митного кодексу України включаються до реєстру митних брокерів. Такий реєстр ведеться ДФС України, а відповідному суб'єкту видається витяг з реєстру.

Особливості щодо легалізації діяльності митних посередників визначені на рівні ЄС. У ЄС визначення митного представника викладено в розділі 1 ст. 5 Митного кодексу ЄС, де вказується, що будь-яка особа, якео взаємодіє з митницею, має право призначити для такої взаємодії свого представника [8]. Митним представником є будь-яка особа, призначена іншою особою для виконання дій і формальностей, що вимагаються відповідно до митного законодавства при її взаєминах з митними органами.

Оскільки на рівні ЄС утримання фахівця з митних операцій в штаті є економічно не виправданим для більшості учасників зовнішньоекономічної діяльності, в ЄС був створений інститут представництва інтересів заінтересованих осіб — митні агенти. Причому митним представником може стати і фізична, і юридична особа. Представництво в митному органі ЄС може бути прямим або ж опосередкованим. Коли агент діє від імені і за дорученням довірителя, має місце пряме представництво, а в разі непрямого — від свого імені за дорученням довірителя. Вимоги до фахівців з митних операцій в Митному кодексі ЄС не прописані, а це значить, що відповідальність за кваліфікацію співробітників лежить повністю на керівництві митного агента, а отже, керівник напряму заінтересований у підвищенні якості послуг, що надаються. Однак окремі країни ЄС все-таки врегулювали це питання на національному рівні та встановили кваліфікаційні вимоги до фахівців з митних операцій.

Крім того, у 2012 році силу набув чинності розроблений у 2012 році і доповнений у 2015 році Міжнародною федерацією митних брокерів і митних представників (CONFIAD) Європейський кодекс етики митних агентів [9], який, за задумом авторів, описав принципи, цінності та правила поведінки, що заохочують митних агентів до досягнення високих стандартів професійної етики і належного виконання своїх обов'язків, дозволяючи водночас захищати не тільки права клієнтів, але і їхні доходи, а також фінансові інтереси держав, причому не тільки держав-членів федерації, але і всього ЄС.

Обов'язок по сплаті митних платежів виникає у декларанта, і немає різниці: за свій або чужий рахунок ці платежі будуть сплачені.

Відповідальність перед митними органами за будь-які дії представника при прямому представництві несе заінтересована особа, яка може пред'явити вимоги до свого представника в разі неякісного надання послуг митним представником. У разі прямого представництва зобов'язання зі сплати митних платежів може виникнути в митного представника, якщо він виступив і як гарант сплати митних платежів та несе солідарну відповідальність з зацікавленою особою за виконання зобов'язання.

Що стосується непрямого представництва, то представник несе повну відповідальність перед митним органом як щодо декларування, так і щодо сплати митних платежів, у тому числі включаючи сплату донарахованих платежів у ході контролю після випуску товарів. У цьому випадку заінтересована особа несе солідарну відповідальність з представником за виконання зобов'язання зі сплати митних платежів.

У ЄС принципово відсутнє обмеження на мінімальний розмір гарантій, які митний агент повинен надати митному органу для отримання права надавати гарантії сплати митних платежів. В умовах жорсткої конкуренції на ринку послуг митних агентів розмір гарантій, які митний агент повинен надати митній адміністрації, формується на національному або регіональному ринку автоматично.

Важливо також відзначити, що митні агенти ризикують своїми активами, надаючи гарантії за клієнтів митним органам, в зв'язку з цим вони самі обирають клієнтів, зважаючи на їхню фінансову спроможність, оскільки, якщо митні платежі не будуть сплачені заінтересованою особою, митні органи ЄС у рахунок погашення боргу мають право реалізувати активи митного агента.

Наведені вище особливості, що регулюють діяльність митних агентів, а також принципи діяльності митних посередників, передбачені в Європейському кодексі етики, дозволяють зробити чіткий висновок про те, що на рівні ЄС неможливо об'єднати стандарти митних служб, тому до сьогодні доступ до професії митного агента (маються на увазі вимоги щодо кваліфікації, освіти, стажу роботи, фінансових гарантій тощо) в кожному суб'єкті, державі-члені підлягає національній юрисдикції зі своїми вимогами до кандидатів, до рівня їхніх навичок і знань.

Вказані документи в переважній більшості підтверджують нормативний характер послуг, що надаються митними агентами. Це можна пояснити обсягом компетенції, що має ЄС для врегулювання вказаних

відносин. Крім того, на наше переконання, не варто говорити про доцільність існування однакових вимог до митних посередників у межах ЄС, оскільки вони вступають у публічні відносини не з ЄС, а з країною, в якій має місце конкретна митна операція. Але засновані на рівні ЄС та в країнах-членах ЄС правила щодо цивільно-правового статусу митних посередників повинні стати для вітчизняного законодавця прикладом для унормування таких відносин, зважаючи на те, що на сьогодні національні вимоги до митних посередників достатньо різняться і можуть мати наслідком шкоду, яку отримує володілець товару, інших предметів, який отримує відповідні послуги, коли митний посередник не буде мати належного рівня знань та кваліфікації.

Звісно, кожна країна може визначати статус митного посередника та умови його доступу до такої діяльності, зважаючи на реалії, в яких вони здійснюють таку діяльність. Проте розглянутий досвід викликає думки, що на національному рівні доцільною є інтеграція окремих елементів правового регулювання митної посередницької діяльності для забезпечення конкурентоспроможності, надання якісних послуг та подолання прогалин у законодавчому регулюванні.

Список використаних джерел

1. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495–VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44–45, 46–47, 48. Ст. 552.
2. *Бондаренко І. О.* Організаційно-правові засади надання митних послуг. Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2006. 212 арк.
3. *Науменко В.* Мінімізація ризиків при митному оформленні. Київ : Август, 2003. 224 с.
4. *Приймаченко Д. В.* Щодо діяльності митних посередників у процесі реалізації митних формальностей. *Форум права*. 2011. № 1. С. 802–807. *Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського НАН України*. URL : <https://bit.ly/3rKxc0b>.
5. Положення про діяльність митних брокерів. Наказ Міністерства фінансів України від 04.08.2015 р. № 693. *Офіційний вісник України*. 2015. № 2. Ст. 2394.
6. *Данелюк В. І.* Адміністративно-правові засади контролю за посередницькою діяльністю в галузі митної справи. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Дніпропетровськ, 2011. 20 с.
7. *Коробкова О. М.* Організаційно-економічні основи регулювання митно-брокерської діяльності. Автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03. Одеса, 2016. 20 с.
8. Про встановлення Митного кодексу Союзу. Регламент Європейського парламенту і Ради (ЄС) № 952/2013 від 09.10.2013 р. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <http://bit.ly/2O19c5t>.
9. Confiaid Paneuropean Network European Customs Representatives Code of Conduct. *International Federation of Customs Brokers and Customs Representatives (Confédération des Agents en Douane)*. URL : <https://bit.ly/3cx1zkn>.

Надійшла до редакції 12.08.2020

Dmytro SHUTIAK

Department for Specialized Training and Canine Services of the State Customs Service of Ukraine

Peculiarities of Civil Law Status of Customs Intermediary under the Legislation of Ukraine and the EU

The article explores the features of civil law regulation of customs mediation under the legislation of Ukraine and the EU. The author identifies the characteristics that distinguish customs mediation from similar institutions in other areas of management. The author substantiates the position that the legal relationship established between customs authorities and participants of foreign economic activity with the participation of a third party is a type of economic binding legal relationship, i.e. the legal relationship for the provision of intermediary services. Within the framework of customs legal relations, contracts of a civil law nature are considered as a specific way of the state's influence on this sphere of public relations. With the participation of customs intermediaries, certain economic and legal relations are established between customs authorities and participants in foreign economic activity. The content of customs intermediary activities should be determined through the provision of services mediated by civil law agreements, representing the interests of foreign economic activity in relations with customs authorities, the provision of customs and related services, the implementation of legally significant actions aimed at customs procedures. The analysis of EU legislation in the study area led the author to conclude that at the EU level not only general qualification requirements for customs intermediaries are set, but also principles, values and rules of conduct that encourage customs intermediaries to achieve high standards of professional ethics and proper implementation their responsibilities. Given the specifics of customs mediation in the EU, the author concludes that at EU level it is impossible to unify the standards of customs services, so to date access to the profession of customs agent in each entity, the Member State is subject to national jurisdiction with its requirements for candidates to the level of their skills and knowledge. The author emphasizes that at the national level it is advisable to integrate certain elements of the legal regulation of customs brokerage to ensure competitiveness, provide quality services and overcome gaps in legislation.

Keywords: *customs brokerage, mediation, customs broker, customs carrier, service agreement, purchase agreement, warehouse storage agreement, foreign economic activity.*